

Ο Πλάτωνας και η συμβολή του στην Παιδαγωγική Επιστήμη

Τρίγκα Ελένη, Δρ., Σχολική Σύμβουλος Π.Α

Περίληψη: Ο Πλάτωνας, αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος και παιδαγωγός, είναι ο πρώτος που δημιούργησε μια φιλοσοφία της αγωγής. Υποστήριξε ότι η γνώση του Αγαθού περιέχει μέσα της μια σχέση μεταξύ του ανθρώπου και της δραστηριότητάς του. Η αρετή είναι γνώση και η ηθικότητα θεμελιώνεται πάνω σε αρχές, στη γνώση ενός ιδανικού και στην υψηλή κρίση κάθε πράξης. Η γνώση αυτή είναι η ανώτερη σοφία, η κορυφή της γενικής αγωγής, «της παιδείας». Η βασική πρωτοτυπία της πλατωνικής παιδαγωγικής είναι η διαρκής επίκλησή της προς τα ενδότερα της ψυχής, για την απόκτηση της σοφίας. Τα μαθηματικά, για τον Πλάτωνα είναι η καρποφορότερη άσκηση για τη φιλοσοφική μόρφωση του πνεύματος. Η διδασκαλία, όπως αυτός την εννοεί, δεν απευθύνεται σ' εκείνους που αναζητούν τη γνώση για την ωφέλειά της, αλλά σ' αυτούς που εμφορούνται από το ζήλο εκείνο, τον οποίο ονομάζουμε *φιλοσοφία*, αγάπη της σοφίας και της αλήθειας. Ο καλός παιδαγωγός δε ζητάει άλλο παρά τη διάχυση και τη συνάντηση των σκέψεων.

1. Εισαγωγή

Ο Πλάτωνας (427 π.Χ – 347 π.Χ.), ήταν ο πιο γνωστός και δαιμόνιος μαθητής του Σωκράτη και δάσκαλος του Αριστοτέλη. Άσκησε τεράστια επιρροή στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία και γενικότερα στη δυτική φιλοσοφική παράδοση μέχρι τις μέρες μας. Υπήρξε κύριος οικοδόμος της φιλοσοφίας και εμπνευστής άμεσα ή έμμεσα των σπουδαιότερων κοινωνικοπολιτικών οραματισμών. Είναι ο πρώτος που δημιούργησε μια φιλοσοφία της αγωγής και η παιδαγωγική του αποτελεί μια διαρκή επίκληση προς τα ενδότερα της ψυχής, για την απόκτηση της σοφίας (Moreau, 1956, Ζαν Σατώ, 1983).

Γιος του Αρίστωνα και της Περικτιόνης, Αθηναίων και των δύο, από το μέρος των δύο γονιών του ανήκε στις αρχοντικότερες οικογένειες της Αθήνας. Έτσι, ως παιδί και νέος μεγάλωσε μέσα σε αριστοκρατικό κύκλο και σ' ένα σπίτι που είχε για παράδοση την αγάπη στην ποίηση και τη φιλοσοφία. Κατά το ελληνικό έθιμο, αφοσιώθηκε με ζήλο στη γυμναστική και λέγεται ότι για το πλατύ του στήθος πήρε το παρόνομα *Πλάτων*, ενώ πρωτύτερα λεγόταν *Αριστοκλής*, όπως το όνομα του παππού του. Παρόλο που όλοι περίμεναν από τον εξαιρετα προικισμένο νέο, ο οποίος πολύ νωρίς έκαμε λυρικά και δραματικά ποιήματα, περιλάμπρη ποιητική και πολιτική σταδιοδρομία, αυτός αντιστάθηκε στις δελεαστικές προτάσεις των συγγενών του και στράφηκε προς τη φιλοσοφία.

Για τον Πλάτωνα η σημαντικότερη στιγμή της ζωής του ήταν η γνωριμία του με το Σωκράτη σε ηλικία είκοσι χρόνων, ο οποίος τον παρακίνησε να ρίξει στη φωτιά τις τραγωδίες που πήγαινε να τις παραστήσει. Πιθανόν να είχε γνωρίσει προτύτερα άλλους φιλοσόφους διαβάζοντας τα έργα τους και μάλιστα είχε ακούσει τον *Ηρακλειτικό Κρατύλο*. Η συναναστροφή του όμως με τον Σωκράτη τον έσωσε από την κλονιζόμενη βάση του ξεπεσμένου εκείνου Ηρακλειτισμού και τον έστησε σε στέρεο έδαφος. Έμαθε να επικεντρώνει την προσοχή του στο *υπεραισθητό*, προπάντων στο *ηθικό* καθώς επίσης ότι είναι απαραίτητη η *ειδική μόρφωση* των πολιτικών αρχηγών και η *ηθική αγωγή του λαού*. Κοντά του διδάχτηκε και διαπίστωσε, πως η άρρωστη αυτή πολιτεία δεν μπορούσε πια να σωθεί με καμιά αλλαγή στο πολίτευμα, παρά μονάχα με μια ολότελα νέα αντίληψη της «πολιτικής»

στην έννοια της ηθικής αγωγής του λαού. Έτσι, φαίνεται, πως ωρίμασε σιγά σιγά μέσα του η ιδέα να γίνει ο ίδιος ο ηθικός και κοινωνικός μεταρρυθμιστής του λαού του στο είδος ενός Σόλωνα ή του Λυκούργου.

Ο θάνατος του αγαπημένου του δασκάλου, *Σωκράτη*, συγκλόνησε βαθύτατα την ψυχή του, ώστε αναγκάστηκε να φύγει και να πάει στα Μέγαρα, κοντά στον *Ευκλείδη*. Αφού γύρισε στην Αθήνα αφιερώθηκε σχεδόν μια δεκαετία σε *συγγραφή φιλοσοφικών έργων* που στο ουσιαστικό τους μέρος κινιόταν ακόμα στην *τροχιά της σοκρατικής διανόησης*. Ίσως να έκαμε την εποχή αυτή τις πρώτες διδαχτικές του απόπειρες σε πολύ στενό εννοείται κύκλο. Αυτές τις διέκοψε, φαίνεται, για να πάρει μέρος στον Κορινθιακό πόλεμο κι αυτό μας το θυμίζει ακόμα σήμερα το μνημείο του Δεξιλέω μπροστά στο Δίπυλο (Τσέλλερ-Νεστλέ, 1941. Θεοδωρίδης, 1980).

Αργότερα, ο Πλάτωνας αισθάνθηκε την ανάγκη να πλατύνει τη ματιά του, να δει κόσμο και να βαθύνει τη σκέψη του, όπως έκαναν ο Σόλων, ο Θαλής κι ο Δημόκριτος, ο Εκαταίος κι ο Ηρόδοτος. Ρίχτηκε λοιπόν σε ταξίδια που τον έφεραν, κατά την παράδοση, στην παλιά χώρα των «*θαυμασιών*» Αίγυπτο και στην Κύρηνη, όπου πήγαινε να βρει τον ξακουσμένο μαθηματικό *Θεόδωρο*, κυρίως όμως πήγε στον Τάραντα για να γνωρίσει τους *Πυθαγόρειους*. Εδώ πρόφτασε να γνωρίσει, όπως λέγεται, τον *Φιλόλαο*, χωρίς άλλο όμως τον *Αρχύτα*, που στο πρόσωπό του βρήκε *ενωμένες, φιλοσοφία, επιστήμη και πολιτική*, κατά τρόπο ιδανικό. Οι εντυπώσεις που δέχτηκε στην συναναστροφή του με αυτούς τους νεότερους Πυθαγόρειους είχαν μέγιστη σπουδαιότητα για την πιο πέρα ανάπτυξή του και προκάλεσαν αποφασιστική *στροφή στη φιλοσοφική του διανόηση*. Οι φιλικές σχέσεις του Αρχύτα με τις Συρακούσες ευκόλυναν τον Πλάτωνα να μπει στην αυλή του Διονύσιου Α΄ όπου σύχναζαν κι άλλοι Σωκρατικοί, όπως ο Αισχίνης κι ο Αρίστιππος. Ίσως να ήλπιζε πως κερδίζοντας επιρροή πάνω στον ισχυρό ηγεμόνα θα μπορούσε να πραγματοποιήσει τα πολιτικά του ιδανικά. Αποδείχτηκε εννοείται πολύ γρήγορα πως ο ανενδοίαστος (αδίσταχτος) *άνθρωπος της δράσης κι ο ηθικός ιδεαλιστής δεν ταίριαζαν*. Τελευταία, παράτησε τελειωτικά την πραγματοποίηση των πολιτικών του σχεδίων κι αφιερώθηκε μόνο στη διδασκαλία και στη συγγραφική του εργασία ως το θάνατό του, σε ηλικία ογδόντα χρόνων. Το νεκρό τον τριγύρισε αμέσως η παράδοση που ήθελε να τον παρουσιάσει ως γιο του Απόλλωνα (Τσέλλερ-Νεστλέ, 1941, Θεοδωρίδης, 1980. Moreau, 1956. Ζαν Σατώ, 1983).

Το έργο του Πλάτωνα, με τη μορφή φιλοσοφικών διαλόγων, έχει σωθεί ολόκληρο. Μεταξύ άλλων έγραψε: (α) την *Απολογία του Σωκράτη* (καταγραφή απολογίας στη δίκη), (β) το *Συμπόσιο* (μιλά για τη φύση του έρωτα), (γ) τον *Πρωταγόρα* (θεμελιώνεται θεωρητικά η αρχή της «πρόληψης» που δεν λαμβάνει την ποινή ως απολύτως «ανταποδοτική»), (δ) τον *Παρμενίδη* και *Θεαίτητο* (θεμελιώνει τη αντικειμενικότητα του λόγου και της ιδέας), (ε) την *Πολιτεία* (περιέγραψε την ιδανική πολιτεία) και (στ) τους *Νόμους*. Τα έργα του Πλάτωνα εκτός από την *Απολογία* και τις *Επιστολές* είναι γραμμένα σε *μορφή διαλόγου* (συνολικά 36 διάλογοι).

Ως κεντρικό πρόσωπο στους διαλόγους παρουσιάζεται ο *Σωκράτης*, εκτός από έναν, τους *Νόμους*. Σε κανέναν διάλογο δεν εμφανίζεται ο ίδιος ο Πλάτων, ακόμα κι όταν παραμερίζεται ως ακροατής. Στον ίδιο αποδίδονται και 13 Επιστολές, η γνησιότητα των οποίων αμφισβητείται εκτός της Ζ΄ όπου περιγράφεται η δραστηριότητά του στη Σικελία. Μεγάλη ιστορική τομή μέσα στη ζωή και το έργο του Πλάτωνα είναι το άνοιγμα της Ακαδημίας, το έτος 387 π.Χ. Όλοι λοιπόν οι διάλογοι, όσοι υποδηλώνουν το διδακτικό έργο της Ακαδημίας, καθώς επίσης και

όσοι μαρτυρούν σπουδές μαθηματικές και ιατρικές, έχουν γραφεί ύστερα από το άνοιγμα της Ακαδημίας. Την απαρχή αυτής της σειράς αποτελεί ο «Γοργίας» προγραμματικό έργο του ανοίγματος της Ακαδημίας, όπως και ο «Μένων» που έχει σαφέστατη σχέση με τα μαθηματικά και με τις έννοιες της ιατρικής επιστήμης. (<http://el.wikipedia.org/wiki>)

2. Η διδασκαλική δράση και τα συγγράμματα του Πλάτωνα

Ως κύρια δράση του Πλάτωνα θεωρούμε τη συγγραφή των διαλόγων του, γιατί τη φιλοσοφία του την ξέρουμε σχεδόν μόνο απ' αυτούς. Ο ίδιος όμως δεν αφήνει καμιά αμφιβολία, πως τη συγγραφική του εργασία την είχε ως πάρεργο, μόνο ως ένα όμορφο παιγνίδι, μια ευγενική διασκέδαση. Γιατί ο *προφορικός λόγος είναι ζωντανός κι έμψυχος*, ενώ ο *γραπτός είναι είδωλο μόνο*, μια ανάμνηση εκείνου. Οι *διάλογοι* που στη μορφή τους εικόνιζαν τη σωκρατική συνομιλία, δεν είναι απλές φιλοσοφικές πραγματείες, παρά καλλιτεχνήματα του λόγου, και δεν επιτρέπεται να τους τοποθετήσουμε στο ίδιο σκαλοπάτι με τα συγγράμματα των προσωκρατικών φιλοσόφων. Αξίζει να προσέξουμε πως ο *Αριστοτέλης* την «Πολιτεία» και τους «Νόμους» τους χρησιμοποιεί σαν πηγές για τις παιδαγωγικές και κοινωνικοπολιτικές απόψεις του Πλάτωνα, για τη θεωρία των ιδεών όμως και τη θεμελίωσή της ποτέ δε στηρίζεται σε διάλογο (Τσέλλερ-Νεστλέ, 1941. Θεοδωρίδης, 1980).

Για τις βασικές θεωρίες του Πλάτωνα την πρώτη βαρύτητα είχαν οι προφορικές του διδασκαλίες στην Ακαδημία και οι συζητήσεις που τις ακολουθούσαν. Από αυτές αναφέρεται στην αρχαία παράδοση ρητά μόνο μια της προχωρημένης του ηλικίας, η διάλεξη «Περί του αγαθού» ή «Περί φιλοσοφίας». Για τον Πλάτωνα λοιπόν το κύριο ήταν η προφορική επικοινωνία με τους μαθητές του. Από αυτήν οι διάλογοι κράτησαν μόνο ένα κατακάθι, όσο κι αν στους διαλόγους της μεταγενέστερης εποχής ο διδαχτικός τόνος προβάλλει ζωηρότερα.

Το μέσο γι' αυτήν την προσωπική επικοινωνία ανάμεσα σε δάσκαλο και μαθητές αποτελούσε η *Ακαδημία*, που ολοφάνερα την οργάνωσε κατά το πρότυπο του Πυθαγόρειου συλλόγου. Τον τέταρτο αιώνα π.Χ. λειτούργησαν βέβαια στην Αθήνα διάφορες (ιδιωτικές) φιλοσοφικές σχολές, οι οποίες για εκείνη την εποχή αντιστοιχούσαν σε αυτό που ονομάζουμε σήμερα πανεπιστήμιο. Η λειτουργία αυτών των σχολών ήταν βέβαια άτυπη και η διδασκαλία εξελισσόταν όπως σε ένα ιδιωτικό φροντιστήριο, με ακροατήριο κυρίως παιδιά εύπορων οικογενειών. Η πρώτη σχολή τέτοιου είδους ιδρύθηκε από τον Πλάτωνα σε ένα προάστιο δυτικά της Αθήνας, σε κτήμα που ανήκε στο μυθικό Έλληνα Ακάδημο και γι' αυτό ονομάστηκε Ακαδημία (Ακαδήμεια) (<http://el.wikipedia.org/wiki>).

Η Ακαδημία είναι η πρώτη πραγματική φιλοσοφική σχολή των Ελλήνων. Δάσκαλος και μαθητές σχημάτιζαν μαζί μια θρησκευτική συντροφιά (*θίασος*), αφιερωμένη στις Μούσες. Τα μαθήματα και οι συζητήσεις άρχιζαν νωρίς τις πρωινές ώρες κι ο Πλάτων, για να κανονίζει την εργασία, είχε φτιάξει ένα ιδιαίτερο *ζυπνητήριο* που με ένα σφύριγμα μάζευε τους μαθητές που κατοικούσαν σε σπιτάκια σκορπισμένα στον κήπο της Ακαδημίας. Είχαν και τις ευχάριστες συγκεντρώσεις για φαγητό και διασκέδαση (*συμπόσιο*) που πλήρωναν γι' αυτό κάποια μηνιαία συνδρομή. Το κύριο όμως ήταν το «*συμφιλοσοφείν*». Μ' αυτό πρέπει να εννοήσουμε πρώτα απ' όλα την εισαγωγή στη θεωρητική φιλοσοφία του Πλάτωνα και στα γνωσιοθεωρητικά και ηθικά προβλήματα που συνδέονται με αυτήν. Από τις

επιστήμες καλλιεργούσαν ιδιαίτερα τα μαθηματικά και την αστρονομία. Αντίθετα, οι περιγραφικές φυσικές επιστήμες, όπως η ζωολογία και η βοτανική, δεν είχαν μεγάλη θέση, κι αν ένα απόσπασμα του κωμικού Επικράτη, που έγραφε για την αθηναϊκή σκηνή κάπου το 376, μας παρουσιάζει τον Πλάτωνα και τους μαθητές του να καταγίνονται στην κατάταξη φυτών, η εργασία αυτή είχε σκοπό περισσότερο, με τη γνώση του όμοιου και του διαφορετικού, να προετοιμάσει στις διαλεκτικές ασκήσεις παρά στην επιστημονική έρευνα. Στην Ακαδημία φοιτούσαν όχι μόνο Αθηναίοι παρά και πολυάριθμοι ξένοι και έβγαιναν από αυτήν όχι μόνο φιλόσοφοι και επιστήμονες παρά και πολιτικοί και στρατηγοί, γιατί έγινε όλο και περισσότερο συνήθεια ο μορφωμένος να φοιτήσει κατά τη νεότητά του στην ρητορική όπως και στη φιλοσοφική σχολή (Τσέλλερ-Νεστλέ, 1941. Θεοδωρίδης, 1980).

Για τον κατοπινό κόσμο οι *Διάλογοι* του Πλάτωνα αποτελούν την κύρια πηγή για τη γνώση του διανοητικού του κόσμου. Η συγγραφική του δράση απλώνεται σε ένα διάστημα πενήντα χρόνια. Διαφιλονικούμενο κι απίθανο είναι αν τη δουλειά αυτήν την είχε αρχίσει ήδη στα τελευταία χρόνια της ζωής του Σωκράτη. Καταλαβαίνει κανείς, πως σε μια συγγραφική δράση που βάσταξε τόσα χρόνια, τα συγγράμματα του Πλάτωνα παρουσιάζουν διαφορές στη μορφή και στο περιεχόμενο. Ο χαρακτήρας τους ορίζεται από το σκαλοπάτι που είχε φτάσει κάθε φορά η διάνοηση του Πλάτωνα τον καιρό που τα έγραφε κι από ορισμένες καλλιτεχνικές και φιλοσοφικές προθέσεις που οδηγούσαν το συγγραφέα και που σε μας σήμερα δεν είναι πάντα διάφανες. Στη μορφή διαφέρουν οι διάλογοι, γιατί άλλοι είναι διηγηματικοί κι άλλοι δραματικοί.

Επειδή ο Πλάτων, εκτός από λίγες εξαιρέσεις, για *κύριο πρόσωπο του διαλόγου παίρνει το Σωκράτη*, ήταν υποχρεωμένος τους διαλόγους να τους βάζει στα χρόνια που έζησε εκείνος και να τον κάνει να συζητεί με συγχρόνους του. Παρουσιάζονται κάπου-κάπου αναχρονισμοί που μας δίνουν ενδείξεις για τον καιρό που γράφτηκε ο διάλογος και καμιά φορά ο Πλάτων *παίρνει θέση απέναντι στις φιλοσοφικές θεωρίες του καιρού του*, προπάντων του Αντισθένη και του Αρίστιππου, όσο κι αν δεν τους αναφέρει με το όνομα. Διεξοδικότερα από όλους ασχολείται με τον Ηράκλειτο και τους Ελεάτες, καθώς και με τους σημαντικότερους σοφιστές. Τη βαθύτερη όμως επίδραση πάνω του είχε, εκτός από το Σωκράτη, η *πυθαγορική διδασκαλία*. Η φιλοσοφία του Πλάτωνα δεν προβάλλει στα συγγράμματά του σαν έτοιμο σύστημα. Έγινε όμως τέτοιο από τα χρόνια που έφτασε στην ωριμότητά του και παρόλη τη διανοητική ανάπτυξη του φιλοσόφου και την πιο πέρα εργασία του ως τα βαθιά του γεράματα, το πνεύμα και η διανοητική του κατεύθυνση παρουσιάζουν ενότητα που παρ' όλες τις αλλαγές την ξεχωρίζουμε καθαρά από τα νεανικά του συγγράμματα ως τα γεροντικά έργα.

Η επίπονη επιστημονική εργασία ενός αιώνα κατάφερε, εξετάζοντας το περιεχόμενο και περισσότερο ακόμη τη γλωσσική και λεκτική μορφή των πλατωνικών έργων, να ορίσει τη χρονολογική σειρά της συγγραφής τους σε τέτοιο σημείο που μέσα στις σχετικές ομάδες να μπορούν να γίνουν μόνο μικρές και μη υπολογίσιμες μετακινήσεις. Σύμφωνα με τα παραπάνω διακρίνουν τέσσερες περιόδους στη συγγραφική παραγωγή του Πλάτωνα που είναι (Τσέλλερ-Νεστλέ, 1941, Θεοδωρίδης, 1980):

1. *Η σωκρατική περίοδος*. Ξεχωριστή θέση σ' αυτή παίρνει η *Απολογία*. Ο Πλάτωνας, τον καιρό αυτόν ακόμα, παρουσιάζεται ολότελα κάτω από τη γοητεία του διανοητικού καθορισμού του Σωκράτη, με τη διαφορά που η

- ορμή του Σωκράτη για πραγματογνωμοσύνη γίνεται σ' αυτόν έρευνα για έννοιες.*
2. *Η μεταβατική περίοδος.* Σ' αυτήν μπορεί ν' ανήκει ο *Λύσις* που πραγματεύεται για τη φιλία κι έτσι ανοίγει ένα θέμα που θα αποτελειωθεί στο Συμπόσιο. Πιο πέρα ο *Κρατύλος* που είναι αφιερωμένος στη φιλοσοφία της γλώσσας και περιέχει μια ευκολοδιάκριτη πολεμική εναντίον του Αντισθένη. Στο τέλος της περιόδου αυτής πρέπει να βάλουμε το *Γοργία* που γράφτηκε είτε πριν είτε, που είναι το πιθανότερο, ύστερα από το ταξίδι στη Σικελία. Ο ρωμαλέος αυτός διάλογος περιέχει ένα βαθυστόχαστο απολογισμό σχετικά με τη ρητορική των σοφιστών. Η *σωκρατική θεωρία του κακού ως πλάνης* ξεχνιέται και η φιλοσοφία παρουσιάζεται σαν *θεραπευτικό μέσο* της μολυσμένης από γήινες ορέξεις κι αντίστοιχα παραστρατήματα ψυχής. Όσο κι αν ο *διάλογος* κινείται ακόμα ολότελα στην *τροχιά εννοιολογικής διαλεκτικής*, ωστόσο, ο *μύθος* για τη συνέχεια της ζωής ύστερα από το θάνατο και τη δίκη στον άλλο κόσμο που τον βρίσκουμε στο τέλος του έργου, δείχνει τη *ραφή* που ενώνει εδώ τη *σωκρατική* με την *καινούργια πυθαγορίζουσα αντίληψη του Πλάτωνα για τη ζωή*. Για πρώτη φορά η *ηθική θεμελιώνεται* εδώ *υπερβατικά*, κι αυτός είναι ο βαθύτερος λόγος για τη ριζική απόρριψη όλων των καθαρά εγκόσμιων επιδιώξεων, όχι μόνο της *ρητορικής* και της *ρουτινιέρικης πολιτικής* παρά και της *ποιητικής τέχνης*. Μπορεί κανείς γι' αυτό, τον διάλογο αυτό να τον ονομάσει *απαρνησιά της γης*.
 3. *Η περίοδος της ωριμότητας.* Σ' αυτήν πρέπει να κατατάξουμε τους διαλόγους που προϋποθέτουν τη διαμόρφωση της θεωρίας των ιδεών που χαμηλόφωνα προειδοποιείται στο *Γοργία* και που μαζί με αυτό μαρτυρούν την παραδοχή του *ορφικοπυθαγορικού δυισμού* στην πλατωνική αντίληψη της ζωής. Η *πυθαγορική θεωρία της ψυχής* εφαρμόζεται, όπως στο *Γοργία* από ηθική, έτσι εδώ από *γνωσιοθεωρητική άποψη*: μάθηση είναι ξαναθύμηση από την ψυχή των ιδεών που τις αντίκρισε στην προϋπαρξή της. Το ζενίθ το φτάνει η αντίληψη της ζωής στο *Φαίδωνα*, όπου η θεωρία των ιδεών είναι στενότερα υφασμένη με τη θεωρία της αιωνιότητας της ψυχής. Ακόμη, η θεωρία των ιδεών εφαρμόζεται στον κόσμο του ωραίου, τονίζεται όμως εμφατικά, πως *κάθε γήινη ομορφιά είναι είδωλο μονάχα του καθαυτού ωραίου*, που η νοσταλγία της ψυχής, ο Έρωτας, ζητεί να το φτάσει. Ο *Φαίδρος* πραγματεύεται, παίρνοντας αφορμή από ένα λόγο του Λυσία για τον έρωτα, με ασύγκριτη καλλιτεχνική πλοκή, το πρόβλημα της ουσίας του έρωτα και της δυνατότητας μιας φιλοσοφικής ρητορικής. Στην Πολιτεία, σ' αυτό το διάλογο έχουμε ένα ζευγάρι της ορφικοπυθαγορικής θεωρίας της μετεμψύχωσης με τη θεωρία των ιδεών.
 4. *Γεροντικά έργα.* Αυτά έχουν για χαρακτηριστικό μια υποχώρηση της οντολογικής για χάρη της λογικής πλευράς στη θεωρία των ιδεών που ο φιλόσοφος δεν την παράτησε ως τα τελευταία της ζωής του παρά δίνει γι' αυτή τη «γιγαντομαχία περί της ουσίας» εναντίον στην πολεμική που σηκώνεται μέσα στην Ακαδημία την ίδια, επίσης μια προσέγγιση της θεωρίας των ιδεών στην πυθαγορική θεωρία των αριθμών, τέλος μια προσεχτικότερη ενασχόληση με τα επίγεια, τον κόσμο.

3. Η πλατωνική φιλοσοφία της αγωγής

Ο Πλάτωνας είναι ο πρώτος που δημιούργησε μια φιλοσοφία της αγωγής. Υποστήριξε ότι η γνώση του Αγαθού, η γνώση των σκοπών, που οφείλουν να κατευθύνουν τη διαγωγή των ανθρώπων, δεν είναι όμοια με τη γνώση των αντικειμένων. Η γνώση του Αγαθού περιέχει μέσα της μια σχέση μεταξύ του ανθρώπου και της δραστηριότητάς του. Η αρετή είναι γνώση και η ηθικότητα θεμελιώνεται πάνω σε αρχές, στη γνώση ενός ιδανικού και στην υψηλή κρίση κάθε πράξης. Η γνώση αυτή είναι η ανώτερη σοφία, η κορυφή της γενικής αγωγής, «της παιδείας». Η βασική πρωτοτυπία της πλατωνικής παιδαγωγικής είναι η διαρκής επίκλησή της προς τα ενδότερα της ψυχής, για την απόκτηση της σοφίας. Κατά τον Πλάτωνα, όχι μόνο η γνώση των σκοπών και των αξιών, που αποτελεί την ύψιστη κορυφή της *Παιδείας*, στέκεται πάνω απ' όλα τα είδη της μόρφωσης και όλες τις υλικές ή κοινωνικές τέχνες, για να οδηγεί έτσι τη βούληση στη χρήση που κάνει αυτών, αλλά κι αυτές ακόμη οι μελέτες που χρησιμεύουν σαν βάση γι' αυτές τις τέχνες. Μ' αυτές τις βασικές σπουδές εννοεί να κάνουμε τη μύηση, την *προπαίδευση*, στη γνώση του Αγαθού. Κανείς άλλος, καλύτερα απ' αυτόν, δεν πρόβλεψε πως τα μαθηματικά είναι η επιστήμη, της οποίας η εφαρμογή απλώνεται παντού, όχι μόνο στις τέχνες κατασκευής έργων αλλά και στις στρατιωτικές και διοικητικές τέχνες. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η μελέτη τους από κείνους που θα έχουν σαν αποστολή να διοικούν το Κράτος. Τα μαθηματικά, για τον Πλάτωνα είναι η καρποφορότερη άσκηση για τη φιλοσοφική μόρφωση του πνεύματος. Θα μελετώνται όχι *επί τέχνη*, όχι για τις εφαρμογές τους, αλλά *επί παιδεία*, δηλ. για σκοπούς ψυχικής καλλιέργειας. Η κυριότερη αποστολή τους δεν είναι χρησιμοθηρική αλλά παιδαγωγική. Η πλατωνική αγωγή με τον ανιδιοτελή της χαρακτήρα, τον απαλλαγμένο από χρησιμοθηρικές επιδιώξεις, είναι αντίθετη προς την χρησιμοθηρική αγωγή των Σοφιστών. Κατ' αυτόν, η ψυχική καλλιέργεια έχει το σκοπό «*εν εαυτή*», δεν εξυπηρετεί προσωρινά ενδιαφέροντα (Moreau, 1956. Ζαν Σατώ, 1983)..

Η διδασκαλία, όπως αυτός την εννοεί, δεν απευθύνεται σ' εκείνους που αναζητούν τη γνώση για την ωφέλειά της, αλλά σ' αυτούς μόνο που εμφορούνται από το ζήλο εκείνο, τον οποίο ονομάζουμε *φιλοσοφία*, αγάπη της σοφίας και της αλήθειας. Αντίθετα προς τη σοφιστική διδασκαλία, η πλατωνική αγωγή διατηρεί το χαρακτήρα της μυσταγωγικής μύησης. Ακόμη, υποστηρίζει ότι η αυταρχική αγωγή που οφείλει να προηγείται από την κριτική σκέψη, δεν είναι προορισμένη να εμποδίσει το λογικό κριτήριο αλλά προπαρασκευάζει τις κατάλληλες συνθήκες για την ελεύθερη άσκησή του. Η πειθαρχία έχει σκοπό να ελευθερώσει βαθμηδόν την πνευματική δραστηριότητα για την αναζήτηση ενός ιδεώδους αγαθού, υπέρτερου από κάθε εμπειρικό και πρακτικό σκοπό και για την πραγματοποίηση της εσωτερικής μας λαχτάρας και της απόλυτης επιδίωξης της βούλησής μας. Αυτή η ακατάπαυστη λαχτάρα μας εκφράζεται από τον Πλάτωνα με το σύμβολο του Έρωτα. Ο καλός παιδαγωγός δε ζητάει άλλο παρά τη διάχυση και τη συνάντηση των σκέψεων (Moreau, 1956. Ζαν Σατώ, 1983).

4. Το σύστημα της πλατωνικής φιλοσοφίας

Το διανοητικό κόσμο του Πλάτωνα μόνο σαν σύστημα μπορούμε να το παρουσιάσουμε κι αυτό γιατί στους διαλόγους βλέπουμε τη φιλοσοφία του να απλώνεται όλο και σε πλατύτερους κύκλους, ώσπου στο τέλος αγκαλιάζει ολόκληρο τον κόσμο.

Ο χαρακτήρας της πλατωνικής φιλοσοφίας έχει για γνώρισμα προπάντων ότι σ' αυτή συναπαντιούνται τα διάφορα ρεύματα που ως τότε είχαν αναπτυχθεί στην ελληνική φιλοσοφία. Τον ανάμιχτο αυτό χαρακτήρα μιας δημιουργικής διάνοιας, όπως ο Πλάτωνας, τον είχαν καταλάβει ήδη πολύ καλά οι αρχαίοι. Για τη γένεση του Πλατωνισμού αποφασιστική σημασία είχαν τέσσερες φιλοσοφικές κατευθύνσεις: Ηράκλειτος, Σωκράτης, Πυθαγόρειοι και Ελεάτες. Σ' αυτές έρχεται να προστεθεί η Ατομικιστική. Από τη Σωκρατική, τον Πυθαγορισμό και την Ελεατική θεωρία, κρυσταλλώθηκε το κεντρικό δόγμα της Πλατωνικής φιλοσοφίας, η θεωρία των ιδεών, ενώ ο Ηρακλειτισμός, σαν αρνητική όψη της θεωρίας των ιδεών, χρησίμευε για την εξήγηση του βασιλείου της ύλης, του μη όντος. Η Ατομικιστική, τέλος, πρόσφερε τη συμβολή της για τη διαμόρφωση της πλατωνικής φυσικής και της μεταγενέστερης μορφής της διαλεκτικής.

Παρά την ολωσδιόλου διανοητικιστική αυτή μέθοδο της γνώσης ξεχωρίζουμε στον Πλάτωνα ένα ενορατικό υπόρευμα που τον κάνει να αναγνωρίζει όλο και περισσότερο ένα ανορθόλογο στοιχείο στην ουσία του νου και να εκτιμήσει τη σημασία του ενστικτικού, των δυνάμεων που ξεχύνονται από την ασύνειδη ζωή της ψυχής (Τσέλλερ-Νεστλέ, 1941, Θεοδωρίδης, 1980).

5. Επίλογος

Ο συνολικός χαρακτήρας του πλατωνικού συστήματος αποτελεί ένα βαθυχάραχτο δυισμό, ανάμεσα σε νου και ύλη, θεό και κόσμος, ψυχή και σώμα και θεμελιωμένο ιδεαλισμό που αναγνωρίζει τέλεια ύπαρξη μόνο στο νοητό κόσμο, ενώ στον υλικό βλέπει μόνο θαμπό είδωλο του κόσμου των ιδεών. Η αντίληψη μόνο με τις αισθήσεις δεν προμηθεύει σωστή γνώση (επιστήμη) παρά μονάχα παραστάσεις (δόξα), γιατί δεν μπαίνει στον κόσμο του είναι, παρά μένει καρφωμένη στο φαινόμενο. Στη διαλεκτική νόηση αξιόλογες υπηρεσίες προσφέρουν τα μαθηματικά, ως είδος προάσκησης. Βαθμιαία, καταφέρνει ο Πλάτωνας να προχωρήσει στους νόμους της νόησης και να προετοιμάσει έτσι την αριστοτελική λογική.

Summary: Plato, Greek philosopher and educator, is the first who created a philosophy of education. He argued that knowledge of the goods it contains instruments of a relationship between man and his activity. virtue is knowledge and morality is founded on principles, knowledge of an ideal and in high crisis every act. this knowledge is the superior wisdom the top of the general education, "education." The main originality of Platonic pedagogy is the constant invocation to the inner workings of the soul, for the acquisition of wisdom. Mathematics, for Plato is the karpoforoteri exercise for the philosophical education of the spirit. Teaching as he does, is not addressed to those seeking knowledge for beneficial, but those who are imbued with the zeal that, whom we call *philosophy*, love of wisdom and truth. A good educator does not require other than the distribution and appointment of thoughts.

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου 2014

Βιβλιογραφία

- Δαναοσής-Αφεντάκης, Α. (1994). *Η Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Παν/μιο Αθηνών.
- Dottrens, R. (1974). *Παιδαγωγώ και διδάσκω*. Αθήνα: Δίπτυχο-Unesco.
- Moreau, J. (1956). Ο Πλάτωνας και η αγωγή, στο Chateau, J. (1956). *Les Grandes Pedagogues*, μετ. Κ. Κίτσου (1983). *Οι μεγάλοι Παιδαγωγοί*, επιμ. Ν. Χούνου. Αθήνα: Γλάρος.
- Ξωχέλλης, Π. (1981). *Παιδαγωγική του Σχολείου*. Θεσσαλονίκη.
- Ξωχέλλης, Π. (1984). *Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Παπανούτσος, Π. (1958). *Φιλοσοφία και Παιδεία*. Αθήνα.
- Παπάς, Α. (1988). *Σύγχρονη Θεωρία και Πράξη της Παιδείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ρήγας, Α. (1985). *Εισαγωγή στην επιστήμη της αγωγής. Θεμελιώδη προβλήματα*. Αθήνα.
- Τσέλερ-Νεστλέ, (1955). *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*. Μετάφρ. Χ. Θεοδωρίδη (1980). Αθήνα: Εστία.
- Παπάς, Α. (1988). *Σύγχρονη Θεωρία και Πράξη της Παιδείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- <http://el.wikipedia.org/wiki>